

ПРОФЕСІЙНИЙ ПРОГНОЗ: МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА

Постановка проблеми. Кардинальні соціально-економічні перетворення в Україні висувають підвищені вимоги до якості професійної підготовки майбутнього фахівця. Сьогодні дедалі більша кількість випускників економічних спеціальностей вищих навчальних закладів залучається до сфери менеджменту, де ефективне вирішення різноманітних організаційно-управлінських задач залежить як від економічних, так й психологічних ефектів рішень.

В останні роки найголовнішим атрибутом якісної підготовки майбутнього фахівця вважають сформованість його внутрішньо психологічної готовності до професійної самореалізації (К.О.Абульханова-Славська, Ж.П.Вірна, Л.О.Коростильова та ін.) [1; 5; 11]. На фоні вивчення різноманітних особистісних детермінант успішної професійної підготовки, все частіше акцентується увага на дослідження прогностичних орієнтирів розгортання професійного життя майбутнього фахівця. Адже саме у цьому контексті добре простежується як самопроекування життєвого шляху, так й формування фахової позиції менеджера.

Аналіз багатьох праць показав, що професійне прогнозування відіграє дуже важливу роль в управлінській діяльності, а рівень розвитку прогностичних вмінь є одним з необхідних показників успішності виконання менеджером управлінської діяльності (С.П.Безносков, О.І.Кітов, Б.Ф.Ломов, Г.С. Нікіфоров, В.Д.Шадриков та ін.). Якщо взяти до уваги положення, що процес професійного становлення особистості повинен розглядатися з урахуванням специфіки професійної сфери, до якої вона належить, то проектуванню на об'єкт професійної діяльності особистісних властивостей та здібностей майбутнього менеджера, відводиться домінуюча роль у його ефективній самореалізації.

В останні роки спостерігається значне поживлення інтересу науковців до вивчення закономірностей становлення висококваліфікованого фахівця-менеджера у розрізі його ефективного організаційно-управлінського функціонування та у контексті стратегічного функціонування організацій (Л.М.Карамушка, Г.В.Ложкін, В.В.Третьяченко та ін.) [10; 14]. Але опрацювання презентованих теоретико-інтерпретаційних та прикладних моделей вивчення даної проблеми актуалізує положення, що ефективність професійної діяльності майбутнього фахівця, реалізація ним усіх професійних функцій залежать не тільки від професійної кваліфікації, а й від налаштованості на професійну діяльність та ідентифікацію з нею, що інтегровано відображається у професійних прогнозах особистості.

Сам по собі факт зацікавленості змістом професійних прогнозів майбутніх менеджерів є свідченням успіху політики реальної гуманізації професійної діяльності спеціалістів даного фаху, проте він ще не може гарантувати належної якості навчальних психотехнологій, які запроваджуються у вищих навчальних закладах. Це ще раз доводить, що необхідна розробка науково обґрунтованих програм та їх упровадження на основі доказових експериментально-психологічних моделей емпіричної верифікації теоретичних припущень.

Мета дослідження полягає у теоретичному та експериментальному обґрунтуванні професійних прогнозів майбутніх менеджерів та визначенні психологічних особливостей їх формування засобами практичної реалізації програми навчально-практичного тренінгу-курсу.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**:

- дослідити психологічний зміст професійних прогнозів на рівні особистісних, мотиваційних та поведінкових особливостей майбутніх менеджерів.

- розробити модель типологічного аналізу професійних прогнозів та організаційну схему експериментально-діагностичного їх дослідження у майбутніх менеджерів.

- апробувати програму навчально-практичного тренінг-курсу професійного самофутурування майбутніх менеджерів та здійснити комплексну кількісно-якісну оцінку її ефективності.

- обґрунтувати психологічні умови, механізми та тенденції формування професійних прогнозів майбутніх менеджерів.

Авторська концепція. Реалізовано цілісний науковий підхід до формування професійних прогнозів майбутніх менеджерів через вивчення їх психологічної будови, змісту та функцій; обґрунтовано теоретичну модель типологічної диференціації професійних прогнозів у їх структурно-функціональних характеристиках; з'ясовано детермінацію формувальних впливів на перебіг формування професійних прогнозів майбутніх менеджерів.

Методологічну основу дослідження становлять положення психологічної науки про: особистість як активний суб'єкт професійної діяльності (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, З.С.Карпенко, С.Д.Максименко, С.Л.Рубінштейн, В.О.Татенко та ін.); життєве та професійне прогнозування особистості (Л.І.Анциферова, В.Ю.Василюк, В.І.Ковальов, О.О.Кронік, О.Б.Старовойтенко, Т.М.Титаренко, М.-Л.А.Чепа та ін.); структурно-функціональну організацію професійних прогнозів (І.Г.Батраченко, О.М.Леонт'єв, Б.Ф.Ломов, Л.А.Регуш, Є.М.Сурков, Х.Хекхаузен та ін.) та їх роль в організаційно-управлінській діяльності менеджера (Л.М.Карамушка, В.В.Третьяченко, Л.І.Уманський, В.Д.Шадріков,

та ін.). Також використано методологічні положення щодо використання активних методів соціально-психологічного навчання (П.В.Лушин, О.П.Ситніков, Ю.М.Швалб, Л.Б.Шнейдер, Т.С.Яценко) [1; 2; 3; 4; 10; 24; 26 та ін.].

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, систематизація і теоретичне моделювання); емпіричні (тестування – вербальне і проєктивне, бесіда, спостереження, анкетування, тренінг у форматі формульованого експерименту); в якості організаційного виступив метод «поперечних зрізів». При статистичній обробці отриманих даних застосовувалися загальноприйняті математичні методи.

Наукова новизна дослідження. Теоретично обґрунтовано та експериментально верифіковано комплексну стратегію формування професійних прогнозів майбутніх менеджерів, що включає розробку теоретичної моделі типологічного аналізу професійних прогнозів та емпіричне обґрунтування їх психологічного змісту на рівні особистісних, мотиваційних та поведінкових особливостей прояву; визначено рівень активізації інноваційних та творчих тенденцій професійної підготовки майбутніх менеджерів залежно від типологічної диференціації професійних прогнозів; засобами практичної реалізації програми навчально-практичного тренінгу професійного самофутурування обґрунтовано психологічні умови альтернативної та смислової організації прогностичної діяльності майбутнього фахівця-менеджера; обґрунтовано пізнавально-ідентифікаційний та рефлексивно-ідентифікаційний механізми формування професійних прогнозів, які сприяють оптимізації професійної підготовки майбутніх фахівців.

Практичне значення. Запропонована організаційна схема експериментально-діагностичного дослідження професійних прогнозів майбутніх менеджерів може бути застосована у роботі організаційних психологів; розроблену програму навчально-практичного тренінг-курсу професійного самофутурування можна використовувати у навчальному процесі з метою підвищення рівня підготовки молоді до управлінської діяльності під час навчання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Реалізація аналізу методологічних та концептуально-теоретичних позицій вивчення зазначеної проблеми стосується розгляду професійного прогнозування як складової професійної підготовки майбутнього фахівця. При цьому наголошується, що основним критерієм ефективної освітньої діяльності є сформованість внутрішніх спонукань до професійної самореалізації, де

вирішальну роль відіграє прогнозування можливих психологічних ефектів вирішення життєвих та професійних задач.

Психологічні можливості життєвого та професійного прогнозування зосереджені у вивченні внутрішнього світу особистості у її життєвих планах, перспективах, очікуваннях, цілях, ідеалах та подіях майбутнього (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, І.Г.Батраченко, А.В.Брушлинський, В.В.Москаленко, О.Б.Старовойтенко, В.О.Татенко, Т.М.Титаренко та ін.).

Серед існуючих наукових досягнень виділяється аспект вивчення життєвих прогнозів в структурі регуляції поведінки особистості у межах біографічного масштабу функціонування і розвитку у часі життя. Теоретико-методологічний рівень дослідження цього аспекту ставить у центр вивчення суб'єктний підхід, який синтезує наукові контексти проблеми через вивчення: активної позиції суб'єкта у часі життя (К.О.Абульханова-Славська); самоставлення як невід'ємного компоненту життєвої ситуації, де відбувається впорядкування й концептуалізація особистісних ресурсів (Б.Г.Ананьєв); часової організації життєдіяльності людини, її психологічних ритмів, циклів і фаз (Л.І.Анциферова); «життєвого світу» із властивими йому психологічними закономірностями і принципами переживання (Ф.Є.Василюк); типології часової організації життя людини (В.І.Ковальов); індивідуальних життєвих стилів як уявлень про щастя і шляхи його досягнення (О.О.Кронік); формально-динамічних характеристик сенсу життя як особливої психічної освіти (В.Є.Чудновський); типології усвідомлюваних дій людини у зв'язку з мотиваційною часовою регуляцією (О.С.Улітова); типології життєвих орієнтацій людини через поєднання індивідуальної своєрідності та творчої активності (О.П.Варламова, Ю.М.Михайлова); залежності між задоволеністю життям і конкретністю вибору професії (Є.І.Головаха); оптимістичної позиції людини по відношенню до майбутнього (І.Ф.Кліменко); технік пристосування людини як реакцій на проблемні моменти життя (Г.Томе) [7].

Досвід дослідження проблеми життєвого прогнозування у класичній психології, починаючи з праць К.Левіна, у яких вчений вказував на існування різноманітних часових зон в індивідуальному життєвому просторі, знайшов своє продовження у поглядах Г.Мюррея щодо тематичної структуризації людиною своїх життєвих ситуацій; А.Бека щодо переваги когнітивної вразливості у побудові «дисфункціональних схем світу» людини; у розробці системно-діахронічної концепції розвитку особистості Л.І.Анциферової; причинно-цільової концепції психологічного часу Є.І.Головахи та О.О.Кроніка; концепції цілепокладання Ю.М.Швалба; концепції диспозиційної регуляції поведінки В.О.Ядова.

Великий евристичний матеріал містять теоретико-емпіричні доробки психологів у вивченні цільових структур в образі майбутнього, часових

перспектив особистості, диференціації системи очікування (З.О.Кіреєва, Л.М.Коробейнікова, О.О.Кроніка, В.С.Хомика та ін.), де чітко відстежується наукова позиція структурно-статичного та процесуально-динамічного дослідження життєвого прогнозування.

Узагальнення результатів, отриманих у рамках наведених вище підходів дає змогу констатувати, що людина в процесі професійної реалізації завжди визначає простір самореалізації у професії відповідно руху прогнозів життя. Адже визначення потенційних меж професійного розвитку супроводжується інтеграцією особистісно-психологічних утворень, які визначають можливості життєздійснення людини. Підтвердження такого положення знаходимо у розробці життєво-стильового концепту мотиваційно-сислової регуляції професійної реалізації Ж.П.Вірної; науковій позиції Є.І.Головахи щодо самодетермінації особистості майбутніми життєвими цілями; у констатації А.К.Марковою неперервного процесу самопроекування особистості упродовж життєвого шляху у таких стадіях її перебудови як самовизначення, самовираження та самореалізація; в інтерпретації В.Я.Ляудіс на основі позаситуативної самоорганізації особистості професійної ідентифікації як проєкції майбутнього; у вивченні М.-Л.А.Чепю гармонійного прояву особистісного та професійного розвитку особистості, що базується на основних синергетичних закономірностях життєдіяльності людини..

Отже, професійне прогнозування можна охарактеризувати здатністю побудови суб'єктивного образу професійної діяльності на основі якого відбувається адекватна орієнтація в її вимогах до людини. Емпіричне обґрунтування даного положення знаходимо у вирішенні проблем організаційно-управлінської діяльності менеджера, де провідна роль відводиться контексту ефективного прогнозування його діяльності.

Лінія розгляду прогностичної спрямованості діяльності менеджера охоплює дослідження, що присвячуються: вивченню закономірностей формування висококваліфікованого фахівця як суб'єкта професійної діяльності, який визначає рівень ефективного організаційно-управлінського функціонування (Р.Блей, Л.М.Карамушка, Н.Л.Коломинський, Ж.-Ж.Ламбен, А.Менегетті, Дж.Мутон та ін.); структурно-функціональному аналізу професійної діяльності менеджера (С.П.Безносков, Б.Ф.Ломов, Г.С.Нікіфоров, В.Д.Шадриков, Р.Х.Шакуров та ін.); ролі управлінського циклу у визначенні психологічних закономірностей стратегічного функціонування організацій (М.Альберт, М.Мескон, Ф.Хедоурі та ін.).

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що ефективність професійної діяльності менеджера вимагає відповідності як суб'єктивним властивостям своєї особистості, так й об'єктивним вимогам реалізації управлінських функцій, де чітко простежується їх вміння демонструвати високу

прогнозованість декларованих цілей у реальних результатах. Прогнозування в управлінні за своєю суттю є передбаченням суб'єктом управління кінцевого результату роботи очолюваної системи в майбутньому, побудовою образу мети і засобів, необхідних для її досягнення. Таким чином, прогнозування є першим кроком на шляху до вирішення поставлених завдань, це те підґрунтя, яке дає можливість менеджеру методично і цілеспрямовано наближатися до мети.

В основі аналізу прогностичного компоненту управління закладені концептуальні моменти вивчення антиципації, що описані у: системно-порівневій концепції антиципації (Б.Ф.Ломов, Є.М.Сурков); вченні О.М.Леонтьєва про усвідомлюваність антиципаційних процесів в структурі діяльності; положеннях закону антиципатогенезу (І.Г.Батраченко); специфічних мотиваційних параметрах «ефекту самореалізуючого пророкування» (Х.Хекхаузен), «очікування та цінності цілі» (Ж.Ньюттен) та «очікування ефективності» (А.Бандура).

У способах професійного прогнозування менеджера розкривається ціннісний характер його організаційно-управлінської активності, який втілюється в домаганнях, саморегуляції та задоволеності (ставлення до результату) суб'єкта діяльності. Отже, основна суть професійного прогнозування менеджера полягає у тому, що його особистість вдало поєднує зовнішні соціально-психологічні і власне особистісні основи своєї активності.

Структурно-функціональні характеристики прогнозів розкрито через зміст прогнозу в процесі регуляції діяльності (Б.Ф.Ломов, Б.М.Теплов, В.Д.Шадріков та ін.); варіації часової організації прогнозу (А.І.Берг, В.В.Фадєєв, В.О.Якунін та ін.); оцінку ймовірності повторюваності подій (В.А.Іванніков, Л.А.Регуш, О.К.Тихомиров, І.М.Фейгенберг та ін.). В психологічних теоріях особистості проблемі прогнозування відводиться важливе місце у наукових розробках Б.Ф.Скінера, А.Бандури, Дж.Роттера, Е.Толмена, Ф.Хоппе, Р.Бернса та ін.

Проведений огляд показує, що механізм прогнозування представляє собою процес пізнання майбутнього, процес формування плану майбутніх дій, оцінки та результатів їх післядій на основі співвіднесення теперішніх процесуальних і результативних характеристик з минулим досвідом і цілями управління. А така вихідна одиниця ефективної професіоналізації майбутнього фахівця як професійний прогноз не тільки інтегрує у собі зміст діяльності менеджера, але й особистісно концептуалізує професійну активність людини.

Теоретичний аналіз проблеми структурно-функціонального змісту професійного прогнозування майбутніх менеджерів доводить, що якщо в якості мети навчання взяти професійну підготовку спеціаліста певного профілю, то ознаками ефективності його навчання будуть слугувати вміння самостійно визначати цілі та задачі своєї професійної діяльності, забезпечувати її інформаційну основу, прогнозувати можливі результати власної діяльності за певних умов, приймати оптимальні рішення та втілювати їх в життя,

мобілізувати на виконання прийнятих рішень інших людей та встановлювати при цьому з ними доцільні ділові та особисті взаємини, адекватно оцінювати досягнуті результати, коригувати і перебудовувати власну діяльність і поведінку, а також поведінку і діяльність інших. Такі ж характеристики людини як суб'єкта діяльності у своїх стійких формах проявляються у вигляді професійно та соціально значущих якостей особистості, сформованість яких буде забезпечувати успішність виконання професійної діяльності.

На рівні особистісних якостей молодого фахівця-менеджера еквівалентами основних функцій управління є: цілеспрямованість (загальна та професійна спрямованість особистості, її активність та ініціативність); загальна та професійна ерудиція або компетентність; далекоглядність як здатність передбачення можливих результатів; рішучість, творчість, новаторство, в яких проявляються здатність приймати рішення; організованість, виконавчість та вимогливість до себе та інших; комунікабельність, яка виражає інтегральні комунікативні властивості особистості; відповідальність як прояв високого самоконтролю тощо.

Усе це дає змогу зробити наголос на такій вихідній одиниці ефективної професіоналізації майбутнього фахівця як професійний прогноз, який не тільки інтегрує у собі зміст діяльності менеджера, але й особистісно концептуалізує професійну активність людини. Багатоваріативне майбутнє, яке представлене у свідомості суб'єкта професійної діяльності планами, мріями, надіями, очікуваннями, бажаннями, визначає його сьогодення та активно впливає на актуальні способи самоздійснення [25, с.129].

Теоретичний аналіз структурно-функціональних характеристик прогнозу апелює до розуміння професійного прогнозу як цілісної форми антиципації, яка формується в процесі практичної професійної діяльності, і в цілому в процесі накопичення життєвого досвіду.

Можна сказати, що це інтегральний фактор, який організовує та спрямовує професійну реалізацію фахівця. Професійний прогноз це реальне втручання в професійне майбутнє, яке узгоджується з розумінням психологічної природи теперішнього часу, але не зводиться до одномоментного «зараз», і має певну тривалість, рухливу розмиту межу з минулим і майбутнім [9].

На тлі проаналізованого теоретико-емпіричного матеріалу проблеми вдамося до визначення *професійного прогнозу як образу професійної діяльності, який є бажаним і адекватним в мотиваційному, особистісному та поведінковому просторі самореалізації майбутнього фахівця*. Професійне прогнозування при цьому будемо розглядати як процес формування образу професійної діяльності прогнозно-каузальними засобами в єдності з пізнавально-ідентифікаційними та рефлексивно-ідентифікаційними прийомами суб'єктного самовпливу на самореалізацію майбутніх менеджерів.

Співіснування теперішнього і майбутнього у професійних прогнозах знаходить власне внутрішню суперечливість мотиваційних тенденцій людини, що виражається у її самодостатності й соціальній гнучкості. Можна сказати, що це своєрідне емоційно-ціннісне ставлення суб'єкта як до актуальної

професійної ситуації, так й до себе, де об'єкт оцінки та відношення співвідносяться з масштабом життя людини, тобто вони не обмежуються ситуативними формами.

У навчально-професійній сфері прогноз у формі бажаного майбутнього впливає на розвиток індивідуальної активності студентів, сприяє становленню їх професійної моральності й нормативності при створенні відповідних умов: залежно від того, яким бачить своє професійне майбутнє студент, - чи то як процес, який динамічно змінюється, чи то як одномоментний акт вибору, можна говорити про рівень його професійної самореалізації. Адже добре відомим є той факт, що об'єктивна протяжність та багатоетапність професійного самовизначення, яка зумовлена динамікою життєвого шляху, розширенням діапазону соціальних відносин, які конкурують з професійною діяльністю, піднімають досить важливу проблему, суть якої полягає у тому, що вибір професії повинен відповідати не тільки актуальними здібностям особистості, але й не суперечити її віддаленим життєвим орієнтаціям та професійним цілям. Ось чому професійні прогнози можуть бути об'єктом психокорекційного впливу, який включає в себе також роботу з розвитку необхідних в майбутньому якостей та здібностей.

Професійний прогноз як образ професійної діяльності дає змогу усвідомити зміст її вимог та необхідні професійні якості фахівця, за допомогою яких відбувається адаптація та вияв найвищого рівня самореалізації у практичній діяльності. Якщо в якості об'єкта передбачення береться власний розвиток, то варто говорити про так звану перспективну рефлексію, яка за словами Ж.П.Вірної, визначає постактуальну оперативність наявного професійного досвіду [6].

Крім того, обов'язково слід враховувати так званий прогнозний фон, який створюється не тільки зовнішніми обставинами, але й самою особистістю. У цьому сенсі професійний прогноз повинен враховувати результати прогнозування особистістю своєї активності, свого життєвого шляху, які є не тільки предметним втіленням її потреб, але й умовою їх реалізації. Таким чином, визначення точності прогнозу можливе лише в моніторингу.

Теоретичний аналіз проблеми дає змогу виділити такі три аспекти професійного прогнозування: *кількісний, змістовний, типологічний*. Серед методів, які застосовуються для прогнозування – комплексний аналіз діагностичної інформації. На кількісному рівні фіксується обсяг діагностичної інформації, на змістовному – зміст та інтенсивність досліджуваного психологічного феномену, на типологічному – впорядковуються та систематизовуються досліджувані діагностичні ознаки.

Професійний прогноз характеризує активне включення суб'єкта в професійну діяльність та її результативність. До інтегральних характеристик професійного прогнозу можна віднести *статичу і динаміку*. При цьому статична характеристика включає у себе *чіткість, насиченість подіями сфер та етапів життя і мотиваційну спрямованість*, а динамічна визначає рівень їх посилення або послаблення. Саме ці характеристики в нашому дослідженні й визначають структурні елементи професійного прогнозу (**табл. 1**).

Таблиця 1

Схема типологічного аналізу професійного прогнозу

		СТАТИКА (стійкість-змінюваність)					
ДИНАМІКА (посилення- послаблення)	чіткість прогнозу		насиченість прогнозу		мотиваційна спрямованість прогнозу		
	чіткий		нечіткий		на результат		
	насичений		ненасичений		на процес		
	1 2 3 4		1 2	3 4	1 3	2 4	
	5 6 7 8	5 6	7 8	5 7	6 8		

Можливі комбінації структурних елементів професійних прогнозів складають такі 8 типів:

1 тип – *чіткий, насичений, спрямований на результат* – наявність усвідомлення об'єкту прогнозування дає можливість стверджувати, що суб'єкт занурений у майбутнє і чітко бачить його результат; розширене насичення життєвими подіями та фактами наближає теперішнє до майбутнього;

2 тип – *чіткий, насичений, спрямований на процес* – як і у першому випадку суб'єкт чітко бачить майбутнє, але його завершення не фіксується в свідомості за рахунок зосередження на процесуальних аспектах досягнення цілі;

3 тип – *чіткий, ненасичений, спрямований на результат* – суб'єкт чітко усвідомлено відображає майбутнє, яке має завершений результативний вигляд, але відсутність насиченості засвідчує вихідну залежність від внутрішньої позиції жити теперішнім;

4 тип – *чіткий, ненасичений, спрямований на процес* – основна відмінність від попереднього полягає у включенні суб'єкта у процесуальну сторону реалізації цілі, що, в свою чергу визначає його зосередженість лише на будь-якій одній дії;

5 тип – *нечіткий, насичений, спрямований на результат* – не усвідомлюваний образ об'єкту в майбутньому при відповідній насиченості життєвими подіями та фактами, який має завершену результативну форму певною мірою деформує зміст прогнозу;

6 тип – *нечіткий, насичений, спрямований на процес* – як і у попередньому типі, неусвідомлюваний образ майбутнього при його життєвій насиченості впливає на зміст прогнозу у вигляді процесуальної зосередженості;

7 тип – *нечіткий, ненасичений, спрямований на результат* – суб'єкт неусвідомлено відображає майбутнє, яке має завершений результативний вигляд, відсутність насиченості засвідчує своєрідну фіксацію на теперішньому;

8 тип – *нечіткий, ненасичений, спрямований на процес* – не усвідомлений образ майбутнього робить сприйняття майбутнього як окремо обмеженого у часі і подіях явища життя у функціональному ритмі реалізації.

Така тенденція диференціації структурних елементів професійного прогнозу пояснюється як діалектикою переходу кількісних змін в якісні у

внутрішньому просторі активності особистості, так й зовнішніми явищами, включенням індивідуального життєвого циклу в паралельні цикли соціальних, природних, технічних систем, що виражається у прогресуючій з віком ролі нон-нормативних, важко передбачуваних подій життєвого шляху в його детермінації [15].

Наведені характеристики виділених типів дають змогу вдатися до гіпотетичної моделі дослідження професійних прогнозів, у якій буде адекватно відображена логіка наукового пошуку, адже дослідницьке поле доволі широке і потребує такої трансформації, де б отриманий емпіричний матеріал процедурно відповідав психологічній дійсності.

Представлена типологія професійних прогнозів вміщує у собі потенціал чотирьохкомпонентної схеми ієрархічних співвідношень, переходів та детермінацій (рис. 1).

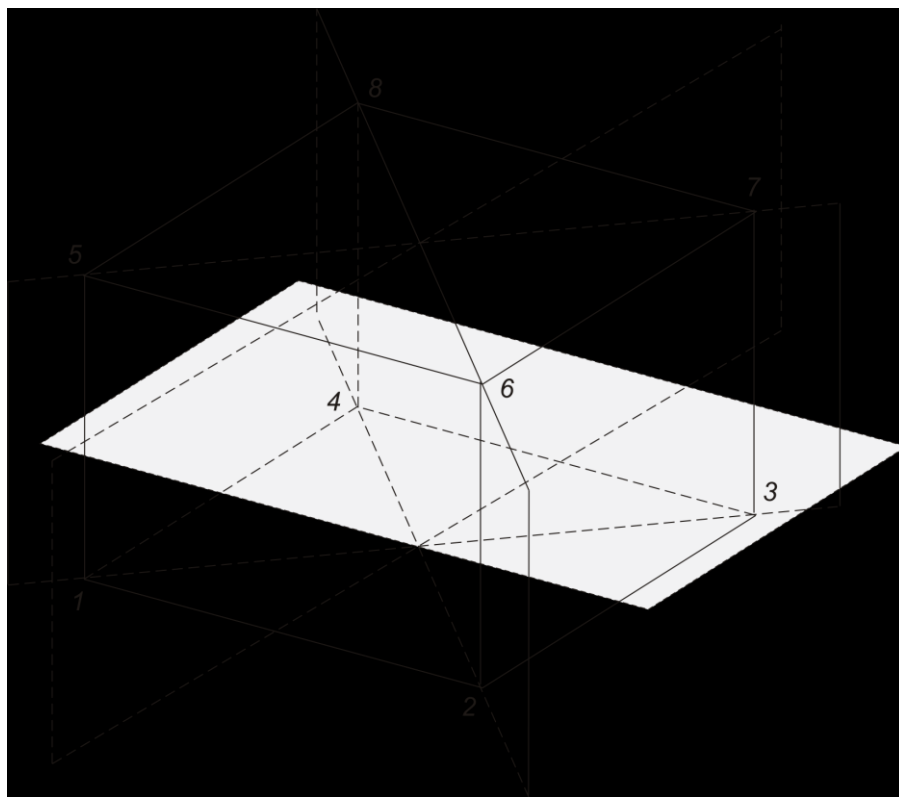

Рис. 1. Схема ієрархічних співвідношень, переходів та детермінацій професійних прогнозів особистості.

Ця схема добре демонструє принцип кватерності типології професійних прогнозів. Ми виходили з того, що тип - це сукупність ознак і параметрів, які утворюють внутрішню стійку взаємозалежність. Основною ознакою такої четвиртинності є *чіткість* прогнозу, що символізує усвідомлене (неусвідомлене) ставлення до об'єкту прогнозування і виступає своєрідним показником професійної спеціалізації, яка визначає зону потенційної оперативності професійного досвіду у майбутньому (площина 1 2 3 4 – 5 6 7 8). Мотиваційна спрямованість (*спрямованість на результат і спрямованість на*

процес) професійного прогнозу містить регуляційні ознаки професійної реалізації у часі життя людини. Визначення мотиваційних інтенцій професійних можливостей (рівень домагань, прагнення престижу, формування нових ціннісних установок та інтересів тощо) є показником активності, спрямованої на випробування професійних потенцій (площина 1 3 5 7 – 2 4 6 7). Професійний прогноз у такій кількісній характеристиці як *насиченість* життєвими подіями і фактами демонструє факт реалізованості життя засобом орієнтації в сфері майбутніх професійних вимог та власних психологічних можливостей (площина 1 2 5 6 – 3 4 7 8).

Визначені нами прогнозні орієнтири є своєрідним каркасом побудови образу професійної діяльності, на основі якого відбувається адекватна орієнтація в її вимогах до людини. Усвідомлення образу професійної діяльності особистості через її уявлення про майбутнє, яке є невід'ємною частиною її життєвого шляху і утворює суб'єктивний образ її розвитку, виконує професійна ідентифікація. За своїм змістом професійна ідентифікація охоплює не тільки теперішнє, але й віддалене майбутнє у його бажаних і очікуваних аспектах. Його прогностичність пов'язана з потребами організаційно-управлінського плану та соціальним проектуванням, тобто орієнтує дослідника на пошук регуляторного потенціалу прогнозів. На основі позаситуативної самоорганізації особистості професійна ідентифікація виражає прогнозування майбутнього по відношенню до теперішнього як проекції майбутнього [16].

Тому у запропонованій схемі ієрархічних співвідношень, переходів та детермінацій професійного прогнозу площиною, яка об'єднує вказані його характеристики є площина, у якій локалізований суб'єктивний образ професійної діяльності, який у конкретному варіанті прояву буде виражатися у професійній ідентифікації (площина 1 4 5 8 – 2 3 6 7). Наявність такого вертикального зв'язку обумовлена тим, що прогностичні характеристики професійної ідентифікації безпосередньо входять, з одного боку, в структуру усвідомлених життєвих цілей, а з другого - у складний вольовий акт, розгорнутий у часі, коли потрібно складання плану дій з їх досягнення [17].

Цей прогнозний орієнтир довершує оформлення типів у їх взаємозалежності один від одного, об'єктивуючи думку про те, що професійний прогноз як психологічне явище об'єднує зміст функціонування діяльності та свідомості людини в єдиний образ, де кристалізується увесь набутий життєвий досвід особистості.

Уявлення людини про майбутнє має складну конфігурацію, де знаходять відображення багатоманітність актуальних і майбутніх форм активності особистості у їх зовнішньому та внутрішньому проявах, особливостях розподілу цих форм активності на вісі часу та соціально-мотиваційній позиції суб'єкта до майбутнього.

Слід додати, що представлена типологічна схема професійних прогнозів особистості дала змогу категоріально співвіднести феномен професійного прогнозу з реальністю актуальної професійної ідентифікації. Вихідні категоріальні основи професійного прогнозу описують природну цілісність суб'єкта професійної діяльності в усвідомленні ним образу професійної

діяльності, а відповідно й напрямом, за яким він спрямовується в майбутнє, що пов'язане із відображенням його професійних прогнозів.

Представлений типологічний підхід в аналізі професійного прогнозу робить можливим його розгляд в плані професійної активності людини, що реалізується через окремі особистісні структури і процеси логікою життєвої необхідності у всіх проявах людини як суб'єкта професійної діяльності. Адже ефективність професійного прогнозу залежить від ступеня адекватності відображення суб'єктом вимог майбутньої професійної діяльності.

В основу концептуально-методичної моделі емпіричного дослідження проблеми покладено уявлення про розуміння психологічних особливостей професійних прогнозів у взаємодії «внутрішніх» ресурсів та «зовнішніх» проявів. Обраний комплекс психодіагностичних методик повинен був максимально повно і точно ідентифікувати зміст та інтенсивність професійного прогнозування в генеральній сукупності студентів-майбутніх менеджерів. Ця залежна змінна визначалася за допомогою методик *самооцінки реалізації життєвих цілей особистості Н.Р.Молочнікова*, *футурологічного опитування, оцінювання п'ятирічних інтервалів О.О.Кронік* та *методики вивчення трудової мотивації (орієнтації «на процес» або «на результат») І.Г.Кокуріної*. Систему проміжних змінних утворили психологічні ресурси особистісно-професійного самовизначення студентів у вигляді: діагностики мотиваційних профілів особистості за допомогою *методики вивчення трудової мотивації І.Г.Кокуріної*; визначення показників здатності самоуправління за допомогою однойменної *методики Н.М.Пейсахова*; визначення показників мотивації до успіху за *методикою Т.Елерса*; діагностики соціально-психологічної адаптації за *методикою К.Роджерса та Р.Даймона*; діагностики станів та властивостей особистості за *опитувальником FPI* (модифікована форма В); визначення форм професійної ідентифікації за допомогою *колірного тесту ставлень* (модифікований варіант Ж.П.Вірною); визначення здібностей фахівця-менеджера за *методикою аналізу усвідомлення потреб та розстановки пріоритетів*.

Отримані дані, діагностовані вказаними методиками, кореспондуються з комплексною дією емоційно-ціннісних, мотиваційних та поведінкових чинників професійного прогнозування майбутніх менеджерів.

Програма формувального експерименту, замисленого як навчально-практичний тренінг-курс професійного самофутурування для студентів-менеджерів, передусім передбачала контроль цих діагностичних даних, що репрезентують найбільш експлікований причинно-наслідковий зв'язок.

Організація експериментального дослідження психологічних особливостей професійних прогнозів майбутніх менеджерів включає в себе 3 етапи (підготовчий, констатувальний, формувальний), розраховані на 2007-2009 роки. Логіка наукового пошуку досягається за допомогою послідовності інтерпретації отриманих даних.

З метою вивчення змісту та інтенсивності професійних прогнозів, планів та сподівань респондентів було використано серію діагностичних методик, серед яких методики самооцінки реалізації життєвих цілей особистості

Н.Р.Молочнікова, футурологічне опитування та методика оцінювання п'ятирічних інтервалів О.О.Кроніка.

Отримані дані самооцінки реалізації життєвих цілей особистості дають змогу диференціювати студентів-випускників за рівнем чіткості професійних прогнозів. А саме, 56% випробуваних студентів зазначили, що мають чітке уявлення про майбутню професійну діяльність (серед них 40% - студенти 4-ого курсу (група 4ч+), і відповідно 74,4% - студенти 5-ого курсу (група 5ч+)), та 44% студентів не мають чіткого уявлення про майбутню професійну діяльність (серед них 60% - студенти 4-ого курсу (група 4ч-) і відповідно 25,6% - студенти 5-ого курсу (група 5ч-)). Рівень чіткості їх професійних прогнозів відрізняється за такими ознаками:

- студенти, які чітко прогнозують майбутню професійну діяльність (група 4ч+ та група 5ч+) відрізняються адекватним, розсудливим та реалістичним підходом у плануванні майбутньої практичної діяльності. Їх цілі професійної реалізації відрізняються усвідомленням основних операційно-дієвих сторін професійної діяльності та провідних особистісних якостей, які потрібні кваліфікованому фахівцю. Їм властиве переживання натхнення та мотиваційного спонукання професійної реалізації, переважання почуття реальності та об'єктивної цілісності сприймання власного професійного життя, професійна активізація особистісних резервів засобами самовдосконалення та самоосвіти. Їх впевненість у здійсненні власних життєвих очікувань відображена у відповідальності, соціальній гнучкості та креативності. Зафіксована інтернальність простежується у структурі соціальних відреагувань цих студентів у бік співробітництва, відкритості та ділової мобільності, що детерміновано такими особистісними якостями як комунікабельність, врівноваженість та наполегливість. Загальна внутрішньо-особистісна спрямованість виражається у перевазі таких цінностей, які, пов'язані із задоволенням високих егоцентрично-духовних потреб у самореалізації, духовній досконалості, самоствердженні, самодостатності (робота, висока кваліфікація, власний бізнес).

- студенти, які не чітко прогнозують майбутню професійну діяльність (група 4ч- та група 5ч-) мають переважно протилежні ознаки: цілі професійної реалізації позбавлені чіткого усвідомлення основних операційно-дієвих сторін професійної діяльності та провідних особистісних якостей; їм властивий низький рівень самооцінки; відсутніми є натхнення і мотивація професійної реалізації; поширена невпевненість є наслідком недостатньої соціальної практики, що знаходить відображення у прагненні до міжособистісного домінування. Така екстернальна соціально-реактивна позиція визначає такі психологічні властивості як соціальна неврівноваженість і конфліктність сприймання об'єктів комунікації. Мотиваційно-особистісна спрямованість виражається у пріоритеті цінностям матеріального забезпечення, що позбавляє особистість цілісного саморозвитку та реалістичного осмислення професійних прагнень і людських бажань. Осмислення реальності майбутнього професійного життя характеризується загальною деструктивною тенденцією

урахування причинно-наслідкових зв'язків соціально-економічних та особистісних подій в майбутньому професійному житті.

В цьому контексті суттєвим доповненням отриманих даних щодо чіткості професійних прогнозів майбутніх менеджерів виступили показники їх насиченості (методика оцінювання п'ятирічних інтервалів О.О.Кроніка). Середньогрупові дані коефіцієнту суб'єктивної реалізованості життя демонструють загальну тенденцію нереалізованості життя – усі головні події життя випробуваних локалізовані у майбутньому і визначають інтенцію перспективної реалізації, що підтверджує факт насиченості професійного прогнозування усіх респондентів.

Такі результати дають змогу суттєво переглянути запропоновану схему типології професійних прогнозів, а саме випадає ланка «не насичений», що зменшило ймовірну кількість типів. Доповнення даних мотиваційної спрямованості на «процес» або «результат» (методика вивчення трудової мотивації І.Г.Кокуріної), емпірично завершили модель типології професійних прогнозів: **I** - тип 1 – чіткий, насичений, спрямований на результат; **II** - тип 2 – чіткий, насичений, спрямований на процес; **III** - тип 5 – не чіткий, насичений, спрямований на результат; **IV** - тип 6 – не чіткий, насичений, спрямований на процес.

Подальший аналіз емпіричного матеріалу буде проводитися саме за виділеною типологією у порівнянні результатів по кожному з курсів (4-ий та 5-ий). Аналізу підлягають 8 експериментальних груп (групи 4I, 4II, 4III, 4IV, 5I, 5II, 5III, 5IV), де проводилася діагностика особистісних, мотиваційних та поведінкових особливостей професійного прогнозування студентів-менеджерів.

Проведений статистичний аналіз діагностичних даних дає підстави стверджувати, що кожен тип професійного прогнозування має свої відмінності на мотиваційному, особистісному та поведінковому рівнях. В цілому тенденція прояву цих ознак демонструє такі закономірності: студентам, які мають чітке уявлення про майбутню професійну діяльність (групи 4I, 4II, 5I, 5II), на фоні вираженої інтроверсії та емоційної стабільності властиві високі показники дратівливості, їх розвинені комунікативні якості на 4-ому курсі та виражене прагнення до домінування на 5-ому курсі підкріплюються показниками прагнення до успіху; цим студентам притаманна контрастно-позитивна та перспективно-позитивна форма професійної ідентифікації; результативна орієнтація мотиваційних тенденцій трудової діяльності виражена у мотивах перетворення, досягнення та кооперації; поведінкові характеристики демонструють високий рівень адаптивності, самоприйняття, прийняття інших та емоційного комфорту; високі показники самоуправління у спілкуванні, поведінці та переживаннях підтверджують вміння прогнозувати, планувати, приймати рішення та коректувати свою діяльність.

Студенти, які не мають чіткого уявлення про майбутню професійну діяльність (групи 4III, 4IV, 5III, 5IV) продемонстрували більш виражену невротичність і дратівливість, а студенти 4-ого курсу до того ж й спонтанну агресивність та депресивність; низький рівень прагнення до успіху, їм притаманні контрастно-негативна та перспективно-негативна форми

професійної ідентифікації; процесуальна орієнтація мотиваційних тенденцій трудової діяльності виражена в утилітарно-прагматичному мотиві та мотиві конкуренції; поведінкові характеристики демонструють низький рівень адаптивності, самоприйняття та емоційного комфорту, а студенти 5-ого курсу до того ж позбавлені адекватного вміння приймати інших; занижена тенденція самоуправління у спілкуванні, поведінці та переживаннях позбавляє цих студентів вміння прогнозування, планування, адекватного прийняття рішення та корекції своєї діяльності.

На основі теоретичного аналізу проблеми, авторської теоретико-гіпотетичної моделі типологічного вивчення професійних прогнозів та отриманих результатів констатувального етапу дослідження було розроблено загальну стратегію формувального експерименту у форматі навчально-практичного тренінгу-курсу професійного самофутурування. Основні завдання формувального експерименту полягали у розширенні професійної самосвідомості та визначенні потреб в особистісному та професійному самоудосконаленні; визначенні базових професійних та життєвих компетенцій; ознайомленні з основними орієнтирами ефективної професійної та життєвої самореалізації; побудові власного цільового профілю реалізації майбутнього професійного життя.

З цією метою основні зусилля спрямовувалися на мобілізацію формування вмінь самопроектування власного професійного шляху із чіткими викристалізованими професійними прогнозами, які слугують як основою розвитку суб'єктності та зміцнення професійної «Я-концепції», так й взірцем побудови життєвої та професійної стратегії розвитку.

Експериментальну групу утворили 16 осіб (студенти, які за показниками типології професійних прогнозів належали до груп 4III та 4IV), фонову (контрольну) склала вибірка студентів, які за показниками типології професійних прогнозів належали до груп 4I та 4II (n=38). Тренінгова програма складалася з 8-ми занять протягом двох місяців (1 заняття на тиждень тривалістю 3 години). У роботі використовувалися такі методи: психогімнастичні вправи, бесіда, виконання завдань у міні-групах, у парах, домашні завдання, розв'язування прогностичних та логічних задач, рольові ігри, міні-лекції, релаксаційні техніки, як відомі, так й у авторському варіанті. Мало місце також індивідуальне консультування окремих учасників експерименту.

Для оцінки ефективності впливу навчально-практичного тренінгу-курсу професійного самофутурування було проведено порівняння вихідного рівня чіткості та точності професійного прогнозування, особистісних, мотиваційних та поведінкових особливостей професійного прогнозування студентів-менеджерів, отриманого на констатувальному етапі експерименту, з результатами експериментальної та контрольної груп на етапі контрольного зрізу після проведення в експериментальній групі навчально-практичного тренінг-курсу.

Після проведення формувальних заходів в експериментальній групі зафіксовано підвищення мотивації до успіху, комунікативності,

врівноваженості, соціально-поведінкової адаптації, прийняття інших, емоційної комфортності, здатності до прогнозування, цілепокладання, планування майбутніх дій, оцінки успіху в реалізації дій, вміння прийняття рішень, самоконтролю, корекції реальних дій та самоуправління. На мотиваційному рівні суттєво вираженими стали мотиви перетворення, комунікації та кооперації.

У експериментальній групі спостерігається тенденція збільшення таких показників як мотивація до успіху, комунікативність, соціально-поведінкова адаптація, прийняття інших, емоційна комфортність, усі прояви здатності до самоуправління, мотивації кооперації та досягнення у порівнянні із фоновими показниками у контрольній групі на початку формування експерименту, що підтверджує думку про те, що зафіксований психологічний зміст типу професійного прогнозування потребує його постійного підтримання на відповідному рівні, а тренінг професійного самофутурування майбутніх менеджерів якраз й є тією формою особистісного та професійного самовдосконалення, де створюються відповідні психологічні умови - *альтернативної та смислової організації прогностичної діяльності*.

Кількісний розподіл випробуваних студентів за формами професійної ідентифікації показав, що у студентів експериментальної групи на початку експерименту домінуюча позиція у прояві професійної ідентифікації належить контрастно-негативній формі (КНф), в той час як після експерименту починають домінувати перспективно-позитивна (ППф) та контрастно-позитивна форми (КПф) професійної ідентифікації.

Вивчення точності прогнозу є важливою складовою інтерпретації причинно-наслідкових зв'язків прогностичної діяльності, яка визначає поведінкову раціональність майбутніх фахівців (студенти 4-го курсу). Аналіз результатів методики визначення здібностей фахівця-менеджера показав, що у контрольній групі точність прогнозу склала 87,1%, на відміну від експериментальної групи, де точність прогнозу склала – 29,47%. Зміна точності прогнозу в експериментальній групі демонструє його трансформацію у наближенні до професійних компетенцій студентів, які мають чітке уявлення про майбутню професійну діяльність (фонові група). Зокрема, суттєво трансформовано такі професійні здібності як-от: здатність ефективно управляти собою та своїм часом, здатність конкретизувати свої особистісні цінності, здатність впливати на оточуючих людей та здатність засвоювати нові сучасні прийоми та технології.

Щодо чіткості професійних прогнозів студентів-менеджерів, то за результатами методики Н.Р.Молочнікова, відмічено, що показники відсоткового розподілу показників самооцінки чіткості уявлень про майбутню роботу та її цілі склали для студентів експериментальної та контрольної групи 100% прояву.

Дані опитування студентів щодо їх цілей розвитку у професії продемонстрували чітку орієнтацію в системі вимог професійної діяльності до майбутнього фахівця через операціонально-дієві аспекти своєї майбутньої роботи. Так 87,5% студентів експериментальної та 89,5% контрольної груп

відповіли, що переживають натхнення і мають мотивацію професійної реалізації. Показники самооцінки сфери побуту та реалізації у соціальній і психологічних сферах продемонстрували важливість як для студентів експериментальної, так й контрольної груп, наявності власного бюджету (відповідно 81,2% та 84,2%); отримання кредиту (62,5% та 78,9%); зацікавленість проблемами і турботами інших людей (75% та 92,1%); вміння слухати інших (62,5% та 73,7%); вміння цінити інших (62,5% та 73,7%); заняття самоосвітою (93,6% та 89,5%); наявність власного плану розвитку (87,5% та 86,8%); та вміння розвивати власну мотивацію (93,6% та 94,7%).

Проведений психодіагностичний контроль дав змогу відстежити структурно-функціональні зрушення у типологічній диференціації професійних прогнозів майбутнього фахівця-менеджера, що й виступило основою визначення психологічних орієнтирів їх формування. Виділені психологічні механізми - *пізнавально-ідентифікаційний та рефлексивно-ідентифікаційний* - відповідають вимогам змісту професійних прогнозів, сприяють накопиченню професійних вмінь і навичок та нових способів орієнтації в сфері професійних вимог. Визначені тенденції підвищення – *інноваційного та творчого потенціалу* – демонструють розгортання функціонального потенціалу майбутнього фахівця у появі нових психологічних можливостей людини (*рис.2*).

В межах детермінаційного поля формування професійних прогнозів це полярні типи професійного прогнозування, але зазначені їх ієрархічні співвідношення уможливають їх взаємопереходи, що реалізуються через окремі особистісні структури і процеси логікою життєвої необхідності у всіх проявах людини як суб'єкта професійної діяльності

Виділені психологічні орієнтири формування професійних прогнозів майбутніх менеджерів ще раз демонструють, що професійний прогноз виступає формою внутрішньоособистісної активації їх професійної самореалізації. Професійний прогноз мобілізує психологічні ресурси реалізації інноваційних та творчих потенцій майбутнього фахівця та визначає межі професійного розвитку особистості за рахунок інтеграції особистісно-психологічних утворень, які визначають її життєздійснення. Це доводить тезу про те, що ефективність будь-якого психологічного впливу на професійне самовизначення особистості залежить від дійовості самого процесу впливу на формування свідомості професіонала, і, професійної зокрема, та від знань, досвіду, бажання займатися даним видом професійної діяльності.

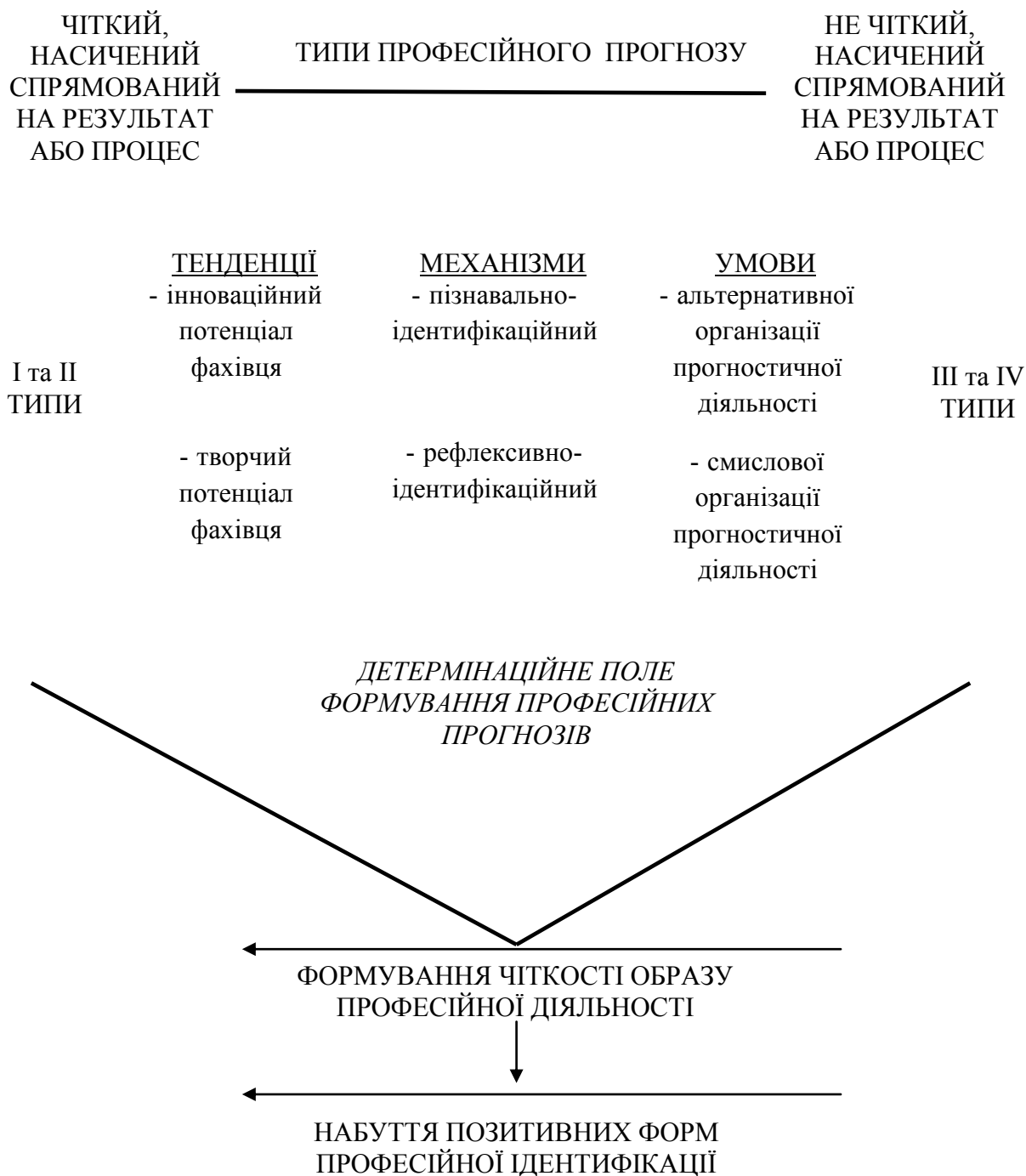

Рис. 2. Детермінаційне поле формування професійних прогнозів: психологічні умови, механізми та тенденції.

В професійну свідомість включені особистісні, неповторні риси і особливості, які пов'язані із специфікою індивідуальної життєдіяльності, та суспільні, неповторні риси й особливості, які визначаються соціальним характером відносин людини як родової істоти в доцільній діяльності. Ці властивості взаємопов'язані і при певних умовах можуть переходити одна в одну [21]. Тому важлива прогностична орієнтація у самооцінюванні професійних властивостей фахівця.

Отже, ефективна професійна самореалізація майбутнього менеджера включає у свою структуру процес прогнозування його практичної діяльності. В більш узагальненому вигляді можна сказати, що для того, щоб самореалізуватися у професійній діяльності, потрібні уявлення про неї, оскільки поняття та уявлення перетворюють професійну діяльність у предмет думки, засоби і способи, які необхідні для здійснення процесів її прогнозування.

Однак сучасна система вищої освіти не вирішує завдання організації прогностичної діяльності і формування відповідних професійних прогнозів. Це пояснюється тим, що з одного боку, таке завдання не ставилося перед освітніми системами, а з другого, - тим, що наука не забезпечила практику методичними знаннями, які є необхідними для оптимізації прогностичних функцій майбутніх фахівців. Вважаємо, що ця прогалина у даному дисертаційному дослідженні вирішена, адже, на основі емпіричного вивчення запропоновано систему формульованого дослідження, яке вбудовано у практику професійної самореалізації майбутнього фахівця, і саме у цьому контексті проведена робота набуває свою осмисленість та практичну цінність.

У завершенні слід зазначити, що набуття людиною професійного досвіду та формування професійної свідомості є справою всього життя людини. Ефективними показниками сформованої професійної свідомості виступають усвідомлення ролі у професійній діяльності та власного ставлення до виконуваної роботи в ході навчання та в ході безпосередньої професійної діяльності. Доцільність професійного розвитку особистості безперечна в зв'язку із важливою роллю особистості в професійній діяльності. Також слід додати, що особистість розвивається не тільки під впливом зовнішнього світу. Велику роль відіграють тенденції саморозвитку, коли властивості особистості формуються з потреб самої особистості, спрямованих на досягнення певного рівня самореалізації. В цьому контексті особливо важливим є визнання особистісної своєрідності кожного професіонала і його права на самостійний пошук свого професійного шляху.

ВИСНОВКИ

1. Професійний прогноз як фактор цілеспрямованої активності майбутнього менеджера інтегрує у собі зміст організаційно-управлінської діяльності фахівця та особистісно концептуалізує його професійну підготовку.

Теоретичний аналіз дав змогу конкретизувати контекст науково-психологічної рецепції професійного прогнозу в межах наукових позицій вивчення життєвого та професійного прогнозування особистості.

Упорядкування основних концептуальних моделей детермінації професійної реалізації майбутніми життєвими цілями та планами, дає змогу охарактеризувати професійне прогнозування як здатність побудови суб'єктивного образу професійної діяльності, на основі якого відбувається адекватна орієнтація в її вимогах до людини.

2. У теоретичній моделі представлено типологічний аналіз професійних прогнозів та експериментально верифіковано комплексну стратегію формування професійних прогнозів через вивчення їх психологічної будови, змісту та функцій.

Встановлено взаємозв'язки між типологічною диференціацією професійних прогнозів у їх структурно-функціональних характеристиках (чіткість, насиченість, мотиваційна спрямованість) та їх психологічним змістом на рівні особистісних, мотиваційних та поведінкових проявів, які емпірично експліковані у кореляційні плеяди.

Запропонована типологія професійних прогнозів (I – чіткий, насичений, спрямований на результат; II – чіткий, насичений, спрямований на процес; III – не чіткий, насичений, спрямований на результат; IV – не чіткий, насичений, спрямований на процес) пояснює логіку детермінації суб'єктних формувальних впливів на перебіг формування професійних прогнозів майбутніх менеджерів.

3. Комплексне залучення до програми навчально-практичного курсу професійного самофутурування прогнозно-каузальних засобів в єдності з пізнавально-ідентифікаційними та рефлексивно-ідентифікаційними прийомами, дає змогу оптимізувати повноцінну професійну самореалізацію майбутніх-менеджерів.

Змістово-структурна і функціональна різноманітність навчально-практичного тренінг-курсу професійного самофутурування майбутніх менеджерів засвідчила результативність у розширенні їх професійної самосвідомості та визначенні потреб в особистісному та професійному самовдосконаленні, визначенні базових професійних та життєвих компетенцій, конкретизації основних орієнтирів ефективної професійної та життєвої самореалізації та побудові власного цільового профілю реалізації майбутнього професійного життя.

4. Доведено статистичну обґрунтованість формувального впливу і можливість екстраполяції результатів апробованого навчально-практичного тренінг-курсу професійного самофутурування на генеральну сукупність шляхом встановлення статистично значущих відмінностей у показниках мотивації до успіху, комунікативності, соціально-поведінкової адаптації, прийняття інших, емоційній комфортності, здатності до самоуправління та мотивації кооперації та досягнення.

5. Актуальна професійна ідентифікація виконує провідну роль функціонально-інструментального навантаження у формуванні професійних прогнозів.

Розгортання функціонального потенціалу майбутнього фахівця-менеджера відбувається за умов альтернативної та смислової організації прогностичної діяльності та включення пізнавально-ідентифікаційного та рефлексивно-ідентифікаційного механізмів формування професійних прогнозів, реальність яких доводить, що професійний прогноз як образ професійної діяльності, який є бажаним і адекватним в мотиваційному, особистісному та поведінковому просторі самореалізації майбутнього фахівця, мобілізує психологічні ресурси реалізації інноваційних та творчих потенцій майбутнього фахівця та визначає межі професійного розвитку особистості.

6. Для подальшого вивчення проблеми перспективними є дослідження з впровадження психотехнологій формування професійного прогнозу майбутніх фахівців засобом вдосконалення існуючих та побудови нових навчальних програм при підготовці менеджерів.

Список використаних джерел:

1. *Абульханова-Славська К.А.* Стратегия жизни. - М.: Мысль, 1991.- 299с.
2. *Ананьев Б.Г.* Человек как предмет познания. - Спб.: Питер, 2001. - 282с.
3. *Батраченко І.Г.* Психологія антиципації. – Дніпропетровськ.: Вид-во ДНУ, 2009. – 264 с.
4. *Батраченко І.Г.* Структура та рівні розвитку автобіографічної антиципації особистості // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. Спец. Випуск., Івано-Франківськ, 2008. – С. 146 – 150.
5. *Вірна Ж.П.* Адаптаційні ресурси професійної часової компетентності. – Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди. – Психологія. – Випуск 25. – Харків: ХНПУ, 2008. – С.28-34.
6. *Вірна Ж.П.* Мотиваційно-смислова регуляція у професіоналізації психолога: Монографія. – Луцьк: РВВ „Вежа”, 2003. – 320с.
7. *Вірна Ж.П.* Основи професійної орієнтації: Навч. посібник. - Луцьк, РВВ Вежа. - 156с.
8. *Головаха Е.И.* Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи. - К.: Наукова думка, 1988. - 144с.
9. *Головаха Е.И., Кроник А.А.* Психологическое время личности. 2-е изд., испр. и дополн. – М.: Смысл, 2008. – 267с.
10. *Карамушка Л.М.* Психологія управління: Навч. Посібник. – К.:Міленіум,2003. – 344с.
11. *Коростылева Л.А.* Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. – СПб.: Изд-во «Речь», 2005. – 222с.
12. *Коростылева Л.А.* Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. – СПб.: Изд-во «Речь», 2005. – 222с.
13. *Кроник А.А., Ахмеров Р.А.* Каузометрия: методы самопознания,

психодіагностики и психотерапии в психологии жизненного пути. – 2-ое издание, исправленное и дополненное. – М.: Смысл, 2008. – 294с.

14. *Ложкін Г.В., Воляннюк Н.Ю.* Психологічні основи прогнозування в системі професійної соціалізації особистості. – Проблеми загальної та педагогічної психології // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / За ред. Академіка С.Д.Максименка. – Т.IX. – Ч.4. – К., 2007. – С.215-222.

15. *Ломов Б.Ф., Сурков Е.Н.* Антиципация в структуре деятельности. - М.: Наука, 1980. - 279с.

16. *Ляудис В.Я.* Память как хронотоп: основа личностной организации. – Вест.Моск. ун-та, серия 14 “Психология”. - 1994. - №4. - С.25-33.

17. *Миллер Дж., Галантер Е., Прибрам Е.* Планы и структура поведения /Под общ ред. А.Н.Леонтьева и А.Р.Лурии. - М.: Прогресс, 1965. -238с.

18. *Нюттен Ж.* Процесс формирования цели. - Хрестоматия по общей психологии. Раздел 2. Субъект деятельности // Под общ. ред. В.В.Петухова. – М.: Учебно-методический коллектор «Психология», 2000. – С. 189-191.

19. *Панок В.Г., Рудь Г.В.* Психологія життєвого шляху особистості: Монографія. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 280с.

20. Проблемность в профессиональной деятельности: теория и методы психологического анализа /Отв. ред. Л.Г.Дикая. - М.: РАН, 1999. - 356с.

21. *Пряжников Н.С.* Профессиональное и личностное самоопределение. М.:Ин-т практ. психологии; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1996. - 256с.

22. *Прутченков А. С.* Тренинг личностного роста : Методические разработки занятий социально-психологического тренинга / А. С. Прутченков. – М., 1993. – 47 с.

23. Психология профессионального здоров'я: Уч. пособие // Под ред. проф. Г.С.Никифорова. – СПб.: Речь, 2006. – 480с.

24. *Регуш Л.А.* Психология прогнозирования: успехи в познании будущего. – СПб.: Речь, 2003. – 352с.

25. *Ситников А.П.* Акмеологический тренинг: теория, методика, психотехнологии. – М.: Технологическая школа бизнеса, 1996. – 428с.

26. *Смит Г.* Тренинг прогнозирования поведения: тренинг сенситивности. – СПб.: Речь, 2001. – 256с.

27. *Титаренко Т.М.* Життєві домагання особистості: феноменологічний та структурно-функціональний підходи. – Психологія і суспільство. – 2004. - №4. – С.128-14.

28. *Чена М.-Л.* Віковий та професійний розвиток людини: проблеми гармонізації // Конструктивна психологія і професіоналізація особистості. Матеріали міжрегіонального наукового семінару. - Луцьк: Вежа, 2002. - С.85-92.

29. *Melges F.T.* Time and inner future: a temporal approach to psychiatric disorders. – N.Y. John Wiley & Sons, 1982. – 365p.

30. *Thomae H.* Future time perspective and the problem of cognition motivation interaction/ - Cognition in human motivation and learning. - Leuven, 1981. - P.261-274.

АНОТАЦІЯ

Шкарлатюк Катерина Іванівна.

Професійний прогноз: методологія та практика

Стаття присвячена вивченню особливостей формування професійних прогнозів майбутніх менеджерів. Обґрунтовується комплексна стратегія формування професійних прогнозів майбутніх менеджерів, що включає розробку теоретичної моделі типологічного аналізу професійних прогнозів та дослідження їх психологічного змісту на рівні особистісних, мотиваційних та поведінкових особливостей прояву. Поглиблено наукові уявлення про психологічні особливості професійних прогнозів через вивчення їх психологічної будови, змісту та функцій.

З'ясовано детермінацію суб'єктних формувальних впливів на перебіг формування професійних прогнозів майбутніх менеджерів. Встановлено, що комплексне залучення до програми навчально-практичного курсу професійного самофутурування прогнозно-каузальних засобів в єдності з пізнавально-ідентифікаційними та рефлексивно-ідентифікаційними прийомами суб'єктного самовпливу дає змогу оптимізувати повноцінну професійну самореалізацію майбутніх-менеджерів.

Ключові слова: життєве прогнозування, професійне прогнозування, професійний прогноз, професійна ідентифікація, професійне самофутурування, менеджер.

Шкарлатюк Екатерина Ивановна. Вірна Жанна Петрівна

Профессиональный прогноз: методология и практика

Статья посвящена изучению особенностей формирования профессиональных прогнозов будущих менеджеров. Обоснована комплексная стратегия формирования профессиональных прогнозов будущих менеджеров, которая включает разработку теоретической модели типологического анализа профессиональных прогнозов а так же исследование их психологического содержания на уровне личностных, мотивационных и поведенческих особенностей проявления. Углублены научные представления о психологических особенностях профессиональных прогнозов через изучение их психологического строения, содержания и функций.

Определена детерминация субъектных формируемых влияний на ход формирования профессиональных прогнозов будущих менеджеров. Установлено, что комплексное привлечение к программе учебно-практического курса профессионального самофутурирования прогнозно-каузальных средств в единстве с познавательно-идентификационными и рефлексивно-идентификационными приемами субъектного самовлияния дает возможность оптимизировать полноценную профессиональную самореализацию будущих менеджеров.

Ключевые слова: жизненное прогнозирование, профессиональное прогнозирование, профессиональный прогноз, профессиональная идентификация, профессиональное самофутурирование, менеджер.

Shkarlatiuk Kateryna. Virna Zhanna Petrivna
Professional prognosis: methodology and practice

The article is devoted to the study of professional prognoses of the future managers.

The complex strategy of the future managers professional prognoses formation is proved. It anticipates to work out a theoretical model of professional prognoses typological analysis and to research their psychological contents on the personal, motivational and behavioral level. Thesis includes deep scientific notions concerning psychological peculiarities of the professional prognoses within their psychological structure, contents and functions.

Determination of subject forming influence on the process of professional prognoses of the future managers formation was determined. Complex attraction of cognitive identification and reflexive identification mechanisms of the subject self-influence to the program of educational practical training-course gives an opportunity to optimize effective professional self-realization of the future managers.

Key words: life prognostication, professional prognostication, professional prognosis, professional identification, professional self-futuring, manager.